

Forfatter: Heiberg, Johanne Luise

Titel: 1. Del : 1812-42

Citation: Heiberg, Johanne Luise: "1. Del : 1812-42", i Heiberg, Johanne Luise: *1. Del : 1812-42*, udg. af AAGE FRIIS ; ELISABETH HUDE ; ROBERT NEIENDAM ; JUST RAHBEK , 1944, s. 191. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-heibfr05val-shoot-idm139983403585808.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: 1. Del : 1812-42

"NINA" OG "ALFERNE".

Man vil erindre, at jeg som Barn og halvvoxen Pige havde været ansat ved Balletten, og hvilket Indtryk Bournonvilles Balletter gjorde paa mig, efter at han atter var vendt tilbage til Kjøbenhavns Theater. Naar jeg udtalte min Glæde for ham og den Nydelse, hans Balletter forskaffede mig, ytrede han ofte: "Hvor er det dog Skade, at De ikke mere hører til Balletpersonalet! Hvor megen Brug havde jeg ikke nu for Dem, især i mimiske Partier." Jeg paa min Side forsikrede ham da, at jeg aldrig saa nogen Ballet, uden at jeg ønskede at være med og udøve min Barndoms Kunst. I Slutningen af forrige Saison var han en Dag kommen hen til mig og havde indstændigt bedet mig om at overtage Ninas Rolle i den franske Ballet: "Nina, eller den Vanvittige af Kjærlighed", som han agtede at indrette for den danske Scene. "Jeg har Ingen imellem mit Balletpersonale," vedblev han, "som vilde kunne interessere i dette Parti, Ingen hvis Physiognomi egner sig til at udtrykke den sydlige Lidenskab i Forening med den Dameanstand, som Rollen kræver, og uden hvilken den taber sit egentlige Præg." Ved denne Anmodning dukkede hele min Interesse for den mimiske Kunst op med fornyet Styrke. Jeg bad Heiberg, der ikke ret syntes om det, lade mig have Lov til at paatage mig Rollen; og Bournonville blev meget henrykt, da jeg gav mit Samtykke til hans Forslag. Dette rygtedes snart i Byen, og min Optræden i en Ballet blev imødeset med spændt Forventning. Jeg havde alt havt flere Prøver under Bournonvilles Veiledning, og nu forestod den første Prøve med det øvrige Dansepersonale paa Hofteatret, det samme Theater, hvor jeg havde tilbragt mine første Barndomsaar og for en Del med de samme Personer, som dengang udgjorde Balletpersonalet. Forunderlige vare de Følelser, hvormed jeg indfandt mig paa denne første Prøve paa det Sted, hvor jeg som Barn havde gennemgaaet saa mange Ydmygelser, og nu stod her i de samme Personers Midte under saa forandrede Forhold. Flere af de ældre Figurantinder, Dansere og Danserinder, hvis blotte Nærværelse i hin Tid havde indgydt mig en Frygt, saa jeg ikke vovede at hæve min Stemme, hilsede nu ærbødigt paa mig ved min Indtrædelse, kom mig elskværdigt imøde og ønskede mig atter 192 velkommen i deres Kreds. Taarerne kom mig i Øinene, og idet jeg af mit inderste Hjerter takkede Gud, der havde været med mig i de tunge Aar, trykkede jeg dem Alle venligt i Haanden. En sand Ydmyghed, om end af en anden Art end den, jeg som Barn havde følt paa dette Sted, gennemstrømmede mig. For at tilintetgjøre al Forlegenhed mellem dem og mig talte jeg strax uforbeholdent til dem om mine Barndomsaar paa dette Sted. Da disse Ord vare udtalte af mig, flokkedes de tættre om mig; den Ene mindedes dette, den Anden hint Træk fra min Barndom, og Alle vare enige i at rose den lille alvorlige, beskedne Hanne Pätges, om hvem de Alle, det forsikrede de nu, alt dengang havde haft en Følelse af, at hun vilde blive noget ualmindeligt for Theatret. Lykken gjør ydmyg, det følte jeg ret i dette Øieblik.

"De kan tro, kjære Fru Heiberg," ytrede en af de ældre Damer, "vi have altid været stolte af, at De er taget her fra vor Midte." Jeg blev ganske bevæget over disse Ord, takkede dem ret hjerteligt og forsikrede dem, at ogsaa jeg bestandigt havde haft en Følelse af, at her paa dette Sted var mit første Hjem i Kunsten; og at ogsaa jeg i Tankerne ansaae mig, som om jeg egentlig hørte dem til. - Med Et faldt mine Øine hen i en Krog paa Theatret. Der stod stiv og kold, med korslagte Arme min fordums Dansekammerat Andrea og fæstede sit Blik haardt og fast paa mig. Dette Syn berørte mig ubehageligt; jeg vidste af Erfaring, at her var Intet at udrette for mig. I Afstand prøvede jeg dog paa at hilse hende; dog hun hilsede ikke igjen og forandrede ikke sin een Gang antagne trodsige Stilling. "Bryd Dem ikke derom," hviskede en af Damerne til mig, "der er intet Udkomme med hende." - "Hvad mon jeg dog kan have gjort hende," spurgte jeg, "siden hun altid møder mig med dette Blik?" - "De har Intet gjort undtagen det, at De er Fru Heiberg, og at De ved Theatret er sprungen hende forbi i Anseelse. Og dette, at De nu agter at udføre en Hovedrolle i Balletten, sætter hende i Fyr og Flamme."

- "Ak!" svarede jeg, "det er jo ogsaa slemt; det er slet ikke faldet mig ind

- jeg troede, at hun havde en anden Rolle heri." - "Det har hun ogsaa, men hun vilde dog nok helst spille Ninas." Jeg blev forstemt og bedrøvet over, at jeg jo virkelig her stillede mig iveien for hende, og bebreidede mig selv, at dette ikke tidligere var faldet mig ind.

Den 30te September 1834 opførtes Balletten "Nina" første Gang. Det Nye, at se mig optræde i en Ballet, havde fyldt Huset, Balletten lønnes med Bifald og gik ofte over Scenen for tæt besat Hus. Oehlschläger sendte mig sin Tak i et varmt Digt, som er trykt i hans Skrifter. Paludan-Müller, denne noble Digtergenius, som vi havde den Glæde at have i vor Omgangskreds, sendte mig den efterfølgende Sonnet.

Endnu det Underfulde mig omringer,
Endnu fortryllet kan min Sjæl fornemme
Det kiare Sprog, der virker uden Stemme,
Den toneløse Sang, som deilig klinger.

Endnu jeg Sorgen seer med Glædens Vinger
Og Fryd, hvis lette Flagren Taarer hemme;
Endnu jeg seer Erindring dybt at gjemme,
Hvad intet Haab til Hjertet mere bringer.

Endnu, o Nina, Øiet paa Dig hviler,
Og uvis svæver Tanken, om Du kjærligst
Os rører, naar Du sørger eller smiler.

Dog hvad er alle Ord! Kan Ord forkynde
Hvad i Dit rige Smykke funkler herligst? -
O fine Gratie! Sjælefulde Ynde!

Ovenstaaende Sonnet, der kun svagt udtrykker hvad jeg har følt ved Deres deilige Nina, beder jeg Dem ikke at forkaste; idetmindste lad den tjene Dem til Beviis paa, med hvor megen Deltagelse jeg har fulgt Deres Fremstilling.

10. October 34.

Deres

Paludan Müller.

Til Fru J. L. Heiberg.

Man ser, hvor Alle vare gode imod mig, og mange Privates Opmærksomhed forøgede den offentlige, men den vil jeg her forbigaa. Dog, netop naar Lykken fulgte mig, overvældedes jeg ofte i Stilhed af en stor Ydmyghedsfølelse, der endte med det Spørgsmaal: fortjener du virkelig ogsaa alt dette? Eller beror det Hele paa, at usynlige Væsener have forelsket sig i dig? Men man siger jo, at *Lykken er ustadig*; naar vil altsaa denne Ustadighed vise sig for dig? Forbered dig derfor itide paa at kunne undvære hendes Gunst, naar hun vender dig Ryggen.

Heiberg tænkte nu virkelig for Alvor paa at skrive et Stykke om saadanne Alfer, som vor Samtale i Sommerens Løb ofte havde dreiet sig om, og da han blev anmodet af Theaterdirectionen om at skrive et Stykke til Kongens 194 Fødselsdag, besluttede han at skrive Eventyrcomedien "Alferne". Jeg selv havde i den senere Tid været en Del betænkelig over at have brudt min Taushed i den Retning. Bare mine Smaa ikke ere vrede paa mig herfor, klagede jeg ofte til Heiberg, mig synes virkelig, at jeg mindre fornemmer deres Nærhed end tidligere; jeg burde vist have bevaret min Taushed om dem for bestandigt og ikke profaneret dem ved min megen Talen om dem til Eder. Heiberg beroligede mig vel, saa godt han kunde, uden at det dog ret lykkedes ham; han skrev altsaa sine "Alfer", og Marie i Stykket var det Barn, Alferne fra lille af havde omsvævet, og som jeg skulde udføre. Det var forresten et Uheld, at dette Stykke første Gang skulde opføres til Kongens Fødselsdag, hvor hele Hofpersonalet og Alt, hvad der i fjerneste Maade gav sig Mine af at høre til Hofcirklen, optog saa godt som alle Pladser, hvilket gjorde, at kun meget faa af det egentlige Theaterpublikum kunde erholde Plads, og heraf fulgte, at Kritiken over de stakkels Aandsprodukter, der skulde have den Ære at præsenteres paa disse Festaftener, var lagt i Hænderne paa Folk, som havde deres gode Grunde til ingen Mening at have om, hvad de saae. Undertiden toge de dog Mod til sig og udtalte kjækt en Dom, men dette faldt i Reglen bedrøveligt ud for dem, da de næsten altid senere bleve tvungne af den offentlige Mening til at tage den tilbage igjen. Hvad der ogsaa bidrog til at gjøre dette fornemme Publikums Dom usikker, var den Omstændighed, at ifølge Skik og Brug paa disse Festaftener hverken Skuespillerne eller Stykket maatte applauderes, men denne Hylding alene skulde være Kongens Modtagelse i Theatret forbeholden. De fleste Tilskuere rette jo deres Dom efter, hvor stærkt eller hvor ofte der bliver applauderet ved et nyt Stykke, og saaledes maatte altsaa denne Taushed sætte dem i den største Forlegenhed. Ved første Opførelse af "Alferne" fældedes der da rask væk den Dom, at det var en tosset Børnecomédie uden Indhold og Interesse. Ved den næste Forestilling, hvor den egentlige Dom skulde fældes af Publikum, blev det derimod til Alles Forundring modtaget med Bifald, uagtet der ved Teppets Fald lød en Pibe, som Vedkommende ikke vilde bære ubenyttet hjem igjen, da den nu engang var medtaget. Derefter spillede Stykket mange Gange i en lang Aarrække med udelt Bifald og stigende Interesse. Oehlschläger, Biskop Mynster og H. C. Andersen, der vare tilstede ved den første Forestilling, vare strax saa henrykte over dette Arbejde, at de ved Hoffet og udenfor samme brøde manganen en Lanse for det. J. L. Heiberg har løst en Opgave i dette Arbejde, som vistnok kun faa Digttere vilde have kunnet gjøre ham efter, nemlig: at lade et Tidsrum af 7 Aar foregaa i een Akt, uden at selv den vrangeste og mest prosaiske Tilskuer lades udenfor Illusionen at have oplevet dette Tidsløb under Stykkets Gang. Dette er, om jeg maa sige det, et lille Kunstværk i dramatisk Digtning.

Den Hjælp og Bistand, som Heiberg altid har ydet mig i Udførelsen af mine Roller, kom mig til stor Nytte i "Alferne". Det Usædvanlige i Maries Fremstilling, at skulle afbryde Prosaen i Udbrud af to lange, eiendommelige lyriske Digte, havde jeg ikke formaaet at opfatte og gjengive, som Digteren havde tænkt sig det. Uforglemmelig er mig derfor den sidste Prøve paa Stykket, Aftenen forinden det skulde opføres. Da vi vare komne hjem efter Generalprøven, sagde Heiberg til min Fortvivlelse: "Saaledes kan du ikke recitere disse Digte; de blive matte og uden Interesse paa denne Maade. Du declamerer dem, som man declamerer et Digt af *en Anden*, men ikke som en Improvisation af *Marie selv*." "Min Gud," udbrød jeg, "hvorledes da? Det er mig umuligt at gjøre det anderledes." Jeg bad og tiggede ham da at recitere dem for mig, saaledes som han havde tænkt sig dem. Og nu gjennergik vi Linie for Linie, og jeg vedblev at fremsige dem atter og atter efter hans Anvisning til langt ud paa Natten. Med et tungt Sind lagde jeg mig omsider i min Seng uden at kunne sove, thi Digtenes Fremsigelse plagede mig uophørligt, og uroligt kastede jeg mig paa Leiets hid og did, thi Stykkets Virkning beroede saa meget paa denne Rolles heldige Fremstilling. Hvor lykkelig var jeg derfor efter den første Forestilling, da Heiberg gav sit Bifald tilkjende med den forandrede Maade, hvorpaa jeg nu fremsagde Digtene. Ogsaa gjorde disse Digtets Fremsigelse atter og atter et stærkt Indtryk paa Tilskuerne. Hans Mening med disse lyriske Udbrud er, at Marie, der ved sit Ord til Dronningen i Alfehaven var bundet til at bevare Alt, hvad hun havde oplevet, i dyb Taushed og saaledes ikke tør svare paa de Opfordringer, som hendes Nærmeste stille hende om, hvor hun har opholdt sig i de 7 Aar, at hun da udbryder i disse Eventyr for at redde sig ud af Forlegenheden, og i disse lyriske Udbrud ligesom sammensmelter Digt og Sandhed i sine Beretninger. De maa derfor fremsiges, som om hun improviserede dem, lidt efter lidt, ud af sin egen Phantasi. Det Maleriske og Beskrivende i Tone og Gestus maa være saa stærkt, at det ligesom opleves som noget Nærværende og ikke som noget Forbigaende. Med hvilken Glæde har jeg ikke atter og atter fremsagt disse yndige Eventyr! Hvor lykkelige vare ikke de Øieblikke, naar jeg paa Scenen fordybede mig i Fremsigelsen, saa at jeg virkelig havde en Følelse af, at de udsprang af mit eget Indre. Og aldrig havde jeg en saa levende Fornemmelse af, at mine smaa Venner omringede mig, som her, hvor Scenen jo ogsaa var lagt i deres egen Alfehave. Et ubeskriveligt Sværmeri var over mig i dette Stykke, saa ofte det gik over Scenen. Ved min første Indtrædelse, hvor jeg løbende hjem fra Alfehaven, var det mig, som om jeg ikke hørte Jorden til, som om jeg bar Vinger, der kunde føre mig, hvorhen det skulde være. Og naar de smaa Alfer i Stykkets sidste Scene fremtraadte med deres Vandringsstave i Haanden, med Reisetaskerne 196 paa Siden, med de runde Hatte paa Hovedet for at tage Afsked med Marie og da vandrede over Fjeldet bort til "Østerland", ja, da steg min Vemod saa stærkt, som om mine egne Alfer forlode mig for bestandigt og sagde mig deres sidste Farvel. Og atter trykkede det mig, at jeg havde røbet for Andre, hvad jeg vist burde have fortiet for Alle, og jeg kunde da ikke lade være at gjentage, hvad Heiberg havde ladet de smaa Alfer sige til Marie:

"Men hvis du røbed vor Hemmelighed,
Da maatte vi flygte fra dette Sted,
Da maatte vi drage til Østerland;
Hvor aldrig med dig vi samles kan."

Ofte, naar Noget gik mig imod, da tænkte jeg: Ak, mine Alfer ere vist ligesom i Heibergs Stykke "dragne til Østerland, hvor aldrig med mig de samles kan." - "Det er Sværmeri," siger Skolelæreren til Henrik i "Alferne", hvor ogsaa han sværmer. "Det er et Bedrag," sige Andre:

"Men gives der dog ei et skjønt Bedrag?
- - -
Og er et skjønt Bedrag da ikke bedre
End Det, som Verden daarlig kalder Sandhed?"